

ERMENİ PAPAZ ESTEFAN YARBUZELYAN'IN MEKTUBU*

*Ahmet GEÇER***

ÖZET

Ermeni olaylarının yaşandığı yıllarda, Ermeni halkının çoğunluğu için Osmanlı toprağında Ermeni olmak demek devlete, hükümete düşman olmak; sürekli ıslahat ve toprak talep etmek demektir. Oysa devlete sadık olan sıradan Ermeni halkı, Ermeni halkı ileri gelenleri ve Ermeni ruhani liderleri de vardır. Bu kişiler devletin yanında yer almakta, fesat hareketlerine katılmadıkları gibi bu hareketlere katılanları ihbar ederek olay çıkmasını engellemeye çalışmaktadırlar. Bu kişilerin tek amacı toplumsal huzurun bozulmasına engel olmak ve vatandaşı oldukları devletin bekasını sağlamaktır. Oysa bu tür çabalar fesatçı Ermenilerin yok etmeyi istediği hususlardır. İşte bu nedenle fesatçı Ermeniler kendilerine engel olan Ermenileri de dışlamış, onlara iftiralar atarak suçlamış ve onları dünyadaki Ermeni halkı nazarında “hain” olarak damgalamışlardır. Halep vilayetinin, Antakya kazasının Süveydiye nahiyesine bağlı Yoğunluk köyü Protestan Cemaati ruhani reisi Osmanlı tebaası ve Protestan Cemaati mensubu Estefan Yarbuzelyan fesatçı Ermenilerin zulmüne uğramış, devlete sadık bir ruhani liderdir. 4 Nisan 1901'deki Hariciye Nezaretine gelen mektuba göre altı sene önce bu bölgede çalışan Estefan Yarbuzelyan, Hınçak fesat cemiyetine mensup Ermenilerin fesatlarını engellemeye teşebbüs ettiği için hakkında iftiralar atılarak, öldürülmeye teşebbüs edilmiştir. Daha sonra ilim tahsili için dört yaşındaki kızı ile Amerika'ya gitmiş, oradaki ve Avrupa'daki Ermenilerin işbirlikli çalışmaları sonucunda “hain” olmakla suçlanmış ve kızı elinden alınarak kendi de hapsedilmiştir. Estefan Yarbuzelyan bu durumu ayrıntılı bir mektupla Osmanlı Devleti'ne anlatarak kurtarılması için gerekenlerin yapılmasını talep eder.

Anahtar Kelimeler: Ermeni, Antakya, Protestan Papaz, Estefan Yarbuzelyan.

THE ARMENIAN PRIEST ESTEFAN YARBUZELYAN'S LETTER

ABSTRACT

In the years of Armenian events, for the most of Armenian people, being an Armenian in Ottoman State meant being an enemy to country and the State, constantly demanding reform and land. However, there

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Okt. Niğde Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, El-mek: ahmet_gecer@hotmail.com

were ordinary Armenian people who were loyal to the State. There were leading and spiritual leading Armenians. These people were on the side of the State. They didn't participate in low-minded actions. They tried to restrain the events by telling on the participants. The only purpose of these people was to prevent social unrest and ensure the permanence of their country. But factious Armenians didn't want these things. Because of this reason, factious Armenians excluded the Armenians who tried to restrain them. They accused these Armenians by casting aspersions upon them. They stigmatized the other Armenians as "traitors" in the minds of Armenians all throughout the world. Estefan Yarbuzelyan, a member of Protestantism, an Ottoman citizen, the priest of Protestantism in Yoğunluk village which is a district in Süveydiye of Antakya in Halep is a priest who is loyal to the state and persecuted by factious Armenians. On 4 April 1901, according to the letter arrived at Foreign Affairs Ministry, Estefan Yarbuzelyan working in the region six year ago was attempted to murder by denigrating that he attempted to prevent the Armenians who were members of Hınçak mischief community. Aftewards, he went to America for his education with his four-year-old daughter. He was blamed for being a betrayer as a result of the cooperative actions of the Armenians in America and Europe and his daughter was dispossessed and he was imprisoned. Estefan Yarbuzelyan requested for further action to be rescued by describing this circumstance with a detailed letter to Ottoman State.

Key Words: Armenian, Antakya, Protestan Priest, Estefan Yarbuzelyan.

Estefan Yarbuzelyan'ın Mektubu

"Kulları Osmanlı Devleti tebaasından ve Protestan cemaatinden olup Halep Vilâyeti dahilinde Antakya kazâsının Süveydiye nâhiyesine tâbi Yoğunluk isimli köyde Protestan cemaatinin ruhani reisi olup köy ile aynı bölgede bulunan diğer beş Ermeni köyleri arasında dini hizmetlerle meşgul iken bundan altı sene önce Hınçak isimli fesat cemiyeti tarafından gönderilen Ağaser isimli eşkıya birkaç tüfek, birkaç arkadaşı ile bu köylere gelip saf ahaliyi hükümet aleyhinde isyana tahrik etmekteyken kulunuz hayatını ölüme teslim ederek köy köy gezip ruhaniler ile yanlarındakilere sözlü olarak kiliselerde alenen bu müfsitlerin gezilerinden aldanmayıp kendi hükümetlerine sadık ve bulunmaları için vaaz vererek çalışmasıyla ahaliyi kendileriyle müttefik bulmadıklarından bu tarafı terke mecbur kalıp Zeytun'a gitmişlerdir. Daha sonra Kıbrıs'tan gelen yirmi Hınçak birkaç cahil göçmenden başka ahaliyi yanlarına çekemediklerinden bu anarşistlerin yapmadığı kötülük kalmadı. Bir taraftan Müslüman komşuların hayvan ve eşyalarını zorla alıp zavallı yolcuları pek zalimce kulaklarını, parmaklarını [ve] burunlarını keserek, katlederek diğer taraftan kendilerine karşı olan Hıristiyanların bahçelerini, harap evlerini yakıp kendilerini de katlettiler. Beni de katletmek maksadıyla gece evime gelmişler ise de bulamadıklarından ev eşyalarını alıp gitmişlerdir. Bundan korkmaktan ziyade gayretle ahaliyi bu fesatçıların tehditlerinden korkup fesatlarına teslim olmasınlar diye çalışarak bunda başarılı olmuşsam da hayatıma kastettikleri için Antakya'ya firara mecbur oldum. Birkaç hafta sonra askerler gelip bunlar kırk kadarını teslim olmaya mecbur edip bir müddet hapsedtikten sonra yabancı uyruklu olanlar sınır dışı edilmiş olup memleketin ahalişi asayişe kavuşmuşlardır. Bir sene sonra karımın vefatı üzerine dört yaşındaki kızımı yanıma alıp eğitim maksadıyla Amerika'ya gelirken Kıbrıs'ta üç Hınçak'ın kargaşa çıkarmak için tekrar o tarafa gitmiş olduklarını anlayınca vatani milleti ikinci bir beladan korumak maksadıyla Süveydiye Ermenilerinin ileri gelenlerine bildirdim. Onlar da

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

kaymakamlığa ve ondan vilâyete ihbar ile hükümet tarafından bazı incelemeler yapılarak ahalinin sadakati görülmüştür ve bu anarşistler İskenderiye'de kalarak bir fesadın önü alınmış ise de bundan bütün Ermeniler veya hususi olarak Hınçaklar ziyadesiyle gücenip Atina'da yayınlanan İttifak isimli Ermenice gazetede şu haberi aleyhimde neşr etmişlerdir. Yoğunluk Protestan ruhanisi Estefan Yarbuzelyan isimli millet haini memlekette iken hükümetten para alarak çok kimselerin hapse girmesine sebep olmuş ve bu dinsiz Müslüman olmaya karar vermiş Payas civarında Çokmerzimen'i kurtarmış olan şu millet kahramanı Şahin hakkında Kıbrıs'tan yazması üzerine Zeytun civarında üç bin Ermenileri kırmış olan zalim kaymakam Ali Bey memuriyetle gelip pek çok gadr ve zulümden sonra pek çok kimseyi hapsedmiş ve kırk kadar Ermeni dahi idama mahkum olunmuştur. Şimdi bu millet haini hükümetin bir casusu olarak Amerika'ya gitmiştir. Bu melun hakkında nasıl muamele yapmak lazım geldiğini biliyorsunuz, uyanık olunuz ve benzeri. İşbu ilan üzerine her yerde özellikle Amerika'da olan Ermeniler ve Hınçaklar bir an önce katlimi kararlaştırarak, gerçekleştirecek olanlara mükafatlar vad edilmiştir. Bunlardan heyecanla Amerika'nın Kentucky vilayetinde elli kadar Hınçakların bulunduğu New York isimli şehre gelmişken bir ay sonra kızımı şehirden iki saat uzak ve iki Ermeni kızının bulunduğu bir yetimhaneye koydum. On dört yaşında olan Ermeni kızının şehirde sakin olan annelerini azmedenler bunların akrabası olup sonra Kıbrıs'tan beni katletmek maksadıyla gönderilmiş olan Lord isimli Maraşlı gence gelip beraber sakin olan Ermenileri aleyhimde tahrik etmiştir. Diğer taraftan Antepli Kazancıyan isimli Protestan ruhanisi ve Hınçakların bir dini reisi Müslüman hükümetine ve onun nizamlarına ve millet haini olanlara karşı pek aşağı lisanla vaazlar vererek cemaati aleyhimde son derece tahrik etmiştir. Çoktan beri kızımı görmedim. Bir iki gün yanımda kalması için şehre götürdüm. Odam bir Amerikalının evinin üçüncü katında tavan arasında küçük kilitsiz ve ıssız bir oda olup arka kapıdan doğruca odaya giriliyordu. Bir Pazar gecesi kiliselerde bulunduğum bir sırada ev sahibinin oğlundan başka (on üç yaşında olup ağır iştir) kimsenin olmadığı bir zamanda birkaç kişi odama gelerek yatağımda uyumuş olan beş yaşındaki masum kızımın namusunu kirletip gitmişlerdir. Kiliseden döndüğümde çocuğu uyur bulup uyandırmadım ferdası gün ne çocuk bir şey söyledi ve ne de ben bir şey bilmeden tekrar götürüp yetimhaneye teslim ettim. Beş gün sonra gece odama biri gelerek işin var diye kilitsiz odamı ve eşyalarımı açık bırakıp beni doğruca polis dairesine götürüp bir franklık odada hapsedtiler. Niçin, kusurum nedir diye sorduğumda cevabını anlamadığımdan el işaretiyle çocuğuma fenalık etmişim diye bildirmeleri üzerine birden bayıldım. Ertesi gün sorgu için bir odaya götürüldüm. Gördüm ki katlim için Kıbrıs'tan gelen genç kendiliğinden tercüman olmak üzere oraya gelmiş idi. Memur çocuğuma olan fiili yapıp yapmadığını sualine, "Haberim yoktur. O gece üç saat kadar kiliselerde olduğumu beyan ile odamın açık ve hane sahibinin oğlundan başka evde kimsenin kalmamış olduğunu söyledim. Birkaç gün sonra bir kimse yargılanmamı bir buçuk ay sonraya getirecek ve çocuğum ve onun olayına dair bir doktor ile tam bir bilgi vermek şartı ile otuz iki Osmanlı lirasına avukatım olmuşsa da parayı aldığı gibi New York'a gidip Ermenilerin tahrikiyle hiçbir şey yapmadığı gibi son güne kadar da yüzünü görmedim. Bundan sekiz gün sonra birden mahkemeye çağrıldım. Tercüman olarak Antepli Kazancıyan gelmişti. Hakkımda şahitlik yapanlardan biri odur. Maraşlıyan yetimhanede olan Ermeni kız Roza ve ev sahibi Misis Kripor o oğlanın annesi idi. Tercümana bunlar ne söylediler diye sorduğum soruya beylik cevaplar aldım ve sanıksın diye bakıldım. Memur sualden sonra çocuğuma yapılanın benim tarafımdan yapıp yapılmadığını sordu. Hayır haberim yok, o gece üç saat kilisede olup odamın açık ve evde Jorc'dan başka kimsenin kalmamış olduğunu beyan ettim. Ondan bir çarşaf gösterip bunun bazı kısımlarını yıkadın mı sorusuna hayır eğer ben yıkamış olsaydım kısmen değil tamamını yıkardım ve sonra üzerinde birkaç kan damlası olan bir gömlek gösterip buna ne dersin diye sordu. Yüzde doksan beş ihtimaldir bu kan damlaları Misis Kopur tarafından yapılmıştır. Rica ederim bu kan damlalarını doktorlar keşf etsinler insan kanı mı yoksa hayvan kanı mı? Çünkü gömleğim kilitli sandığımda iken sonradan yapılmıştır. Kızım mahkemede aleyhimde hiçbir şey söylemedi eğer çocuğum benim için söylemiş ise yanılmıştır. Fakat ihtimaldir ki Roza'nın ağzına ismimi koymuşumdur. Rica

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

ederim mahkeme meselenin her sıhhatini açık olarak araştırsın o zaman suçsuz olduğum ortaya çıkacaktır. Avukatım bir iki söz mırıldandıysa da kimse işitmediğinden hâkim yüksek söyle kimse işitmiyor diye tekrar tekrar söyledi fakat o yine bir dakika mırıldanıp oturdu birkaç dakika sonra hâkim birden on beş sene için hüküm verdi. Bu kadar büyük ve mühim bir dava için birkaç dakika yeterli oldu. Açık odam ve eşyalarım Misis Kopur'un elinde kalmış olup oğlunun hatırı için işittiğini yapmaya fırsatı var idi ve yapmıştır da. Beş yaşında olup hayrı şerri bilmez olan çocuğum hasımlarımın kızının elinde kalmıştır. Gerek çocuğum ve gerek başkalarının fikri üzerinde aldığı talimatlara göre işlemeği on sekiz gün iyi bir fırsatı olmuş idi tercümanlarım usûl ve saire hakkında olan cehaletimden yararlanarak pek önemli sözlerimin bazılarını hiç tercüme etmemişler ve ettiklerinde maksatlarına yarar şekilde yapmışlardır. Mesela bu kan damlaları insan kanı mı hayvan kanı mı sözümü kadın kanımı erkek kanımı diye tercüme etmişler. Avukatım dolandırmaktan başka bir şey yapmamıştır. Otuz iki lira hayırına ilmühabsiz kırk beş lira almıştır. Bense lisansız dostsuz, sahipsiz, yavrusuz, büsbütün terk edilmiş ve gariban olarak kendimi muhafaza ediyorum. Diğer taraftan Ermeniler bütün kuvvetleriyle ellerinde olan memurlara hem şifâhen söyleyerek ve hem de hakkımda tât bir ittifakla Atina'da neşr edilen gazetede olan şu muzır makaleyi İngilizler tercüme edip beni Ermenilerin büyük bir düşmanı, kırk kişinin katili ve Osmanlı Hükûmeti'nin casusu diye beyan ederek talep etmişlerdir. Sefarethâneye vesaire yerlere göndermiş olduğum mektuplarımı kaybetmişler. Vesaire vesaire vakit ise Amerikalılar için pek buhranlı bir zaman idi. 1898 Nisan olup İspanya ile muharebenin başlangıcı idi. Bu tür şeylerden etkilenen kadı ve azâ yalnız düşmanların fena tavsiyelerine kanaatle kötü düşünceler üzerine bu memlekete geldikten beş buçuk ay sonra Milâdi 1898 Nisan'ının 6'sında on beş sene vilâyet hapisanesinde yattım. Ermeniler sevinçli olarak Amerika, Avrupa, İstanbul gazetelerinde aleyhimde gayet fena makaleler yayınlamaya nefret oluşturmuşlardır ki daha sonra Ermenilerin bu iftiraları tamamen yalanlanmış ve hükümet tarafından hiç kimsenin burnu bile kanamamış olduğunu ve Estefan Yarbuzluyan'ın Amerika'da olan düşmanlarının bir tuzağına düşman olması pek ihtimal olup adalet ve insaniyet adına olarak büyük bir dikkatle meselenin teftiş edilmesini talep eden biri hükümete verilmek ve diğeri gazetelerde yayınlanmak üzere Antakya ile civar altı Ermeni köylerinin elli kadar ruhanileri, muhtar, aza ve ileri gelenleri tarafından toplu dilekçe verilmiş ve Antakya Ermeni Murahhası eliyle onaylanmış iki adet pek güzel hatibane irsal olunmuş olup hükümete olanı Ermeniler kaybetmiş diğeri birinde ise Ermeniler onun nüfuzunu kırmışlardır. Ben görünürde bir suçun faili diye gerçekte ise Ermenilerin büyük bir düşmanı ve hükümetin bir casusu diye son derece zulme ve hakaretlere maruz kaldım. Rızam olmadan çocuğumun yüzünü hiç görmemek, mektup yazmamak ve nerede olduğunu bilmemek şartıyla başka birine evlat olarak verilmiştir. Bana ait olan her şey idaremden çıkmıştır. Kollarım pek işkenceli demir zincirleriyle bağlanmış, lanetli, hain Türk diye öteye beriye sürüklenmişim. Saç, sakal ve bıyığım tıraş edilmiştir. Elbisem üzerimden alınıp hakaret elbisesi giydirilmişim. Gayet gizli ve ağır kurallar altında ezilmişim. Bir örnek bunları anlatmaya yeterlidir. Hiç kimsenin bakmayıp hiç söylememesi değildir. Memurlardan başka birine şöyle iki üç seneden beri bir söz bile söylemiş değilim. Bütün gün fabrikanın ağır işlerinde çalışıp geceleri de çifte kilitle ıssız bir odada gözyaşlarıyla karanlık saatlerimi geçiriyorum. İşin ağırlığından sol gözüm tamamen sekiz ay önce kör olmuş ve hiç görmez oldu. Aman Cenab-ı Hakk hatırı için olsun Resulullah aşkı için kudretli, azametli, şefkatli padişah efendimiz hazretlerinin hatırı için olsun devlet ve vatan uğrunda canını ölüme teslim ederek nice hizmet ve sadakatte bulunduktan sonra şimdi garip bir diyarda zulme kurban gitmiş ve ağır zulüm altında ezilmekte olan şu kimsesiz, terk edilmiş ve gadre uğramış kulunuzu lütfen ve merhameten şu durumdan hakkımın iadesiyle kurtulmam için gerekenin yapılmasının emredilmesini arz ederim.

15 Mart 1900

Estefan Yarbuzelyan

Amerika Birleşik Devletleri

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Kentucky Vilayeti Hapishanesi

Yazılı sözlü bütün kusurlarımın affını rica edip merhametli ellerinize düşerim kulunuza şefkat ediniz efendim.”¹

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde “Millet-i Sadıka” unvanını alan Ermeniler XIX. yüzyıldan itibaren farklı birtakım nedenlerle bu sadakatini kaybeder. Emperyalist devletlerin kendi çıkarları gereği sergiledikleri oyuna gelen fesatçı Ermeniler ayrılık fikrini benimser. Bu nedenle Osmanlı coğrafyasının Ermenilerle meskûn diğer bölgelerinde olduğu gibi Antakya'da da olaylar yaşanır, o güne kadar birlik içinde ve sorunsuz yaşayan Müslümanlar ile Ermenilerin arası açılır. Batı destekli, teşkilatlı, silahlı, fesatçı Ermeniler, önce “Islahat” sonra “Muhtariyet” ve en sonunda “Bağımsız Ermenistan” ideali ile devlete ve birlikte yaşadıkları diğer unsurlara karşı mücadele vereceklerdir. Bu mücadele sırasında kendilerinin yanında yer almayan, devletlerine ve beraber yaşadıkları Müslümanlara karşı herhangi bir düşmanlık içerisine girmeyen masum Ermeniler de fesatçı Ermenilerin zulmüne uğrayacaklardır. Aslında Osmanlı Devleti, Ermeni sorunuyla alakalı pek çok işi bir arada yapmalı ve pek çok cephede savaşmalıdır. Belki de işin en kolay kısmı savaştır, çünkü toplumsal dengeyi sağlayabilmek ve Osmanlı tebaası içindeki farklı etnik kimlikleri, herkesi memnun edecek şekilde bir arada tutabilmek o dönemin şartları içinde oldukça zor gözükmetedir. Devlet, hem fesatçı Ermenileri yakalayıp olay çıkmasına izin vermemeli, hem de devletin yanında yer alan sadık Osmanlı vatandaşı Ermenileri korumalıdır; aynı zamanda da hem Müslüman halkla Ermeni halkın barış içinde yaşamasını sağlamaya çalışmalı, hem de Müslüman halkın Ermeni olaylarından dolayı tedirgin olmasını engellemelidir. Devlet hemen tüm birimleri ile bu meseleyle meşgul olduğu zaman herkesin mutlu olması sağlanabilir. Ama o dönem için Osmanlı'nın tek sorunu Ermeniler değildir. İçeride ve dışarıda pek çok gaile ile aynı anda mücadele etmek zorunda kalan Osmanlı, Ermenilerle ilgili bahsi geçen hususları sağlayamamış ve Osmanlı tebaasından olan masum Ermenileri fesatçı Ermenilerin elinden kurtaramamıştır.

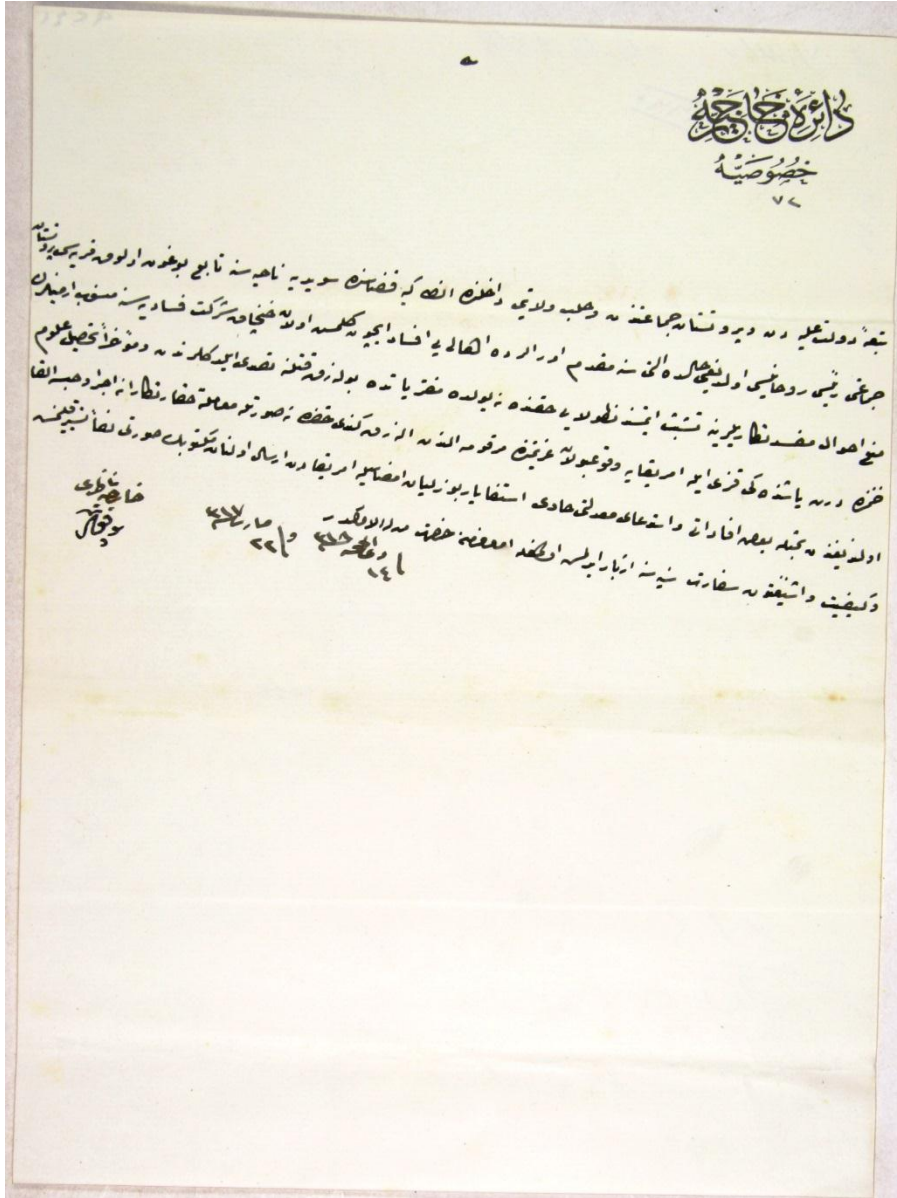
KAYNAK

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Fon Kodu: Y.MTV., Dosya: 213, Gömlek No: 90.

¹ BOA, Dosya: 213, Fon Kodu: Y.MTV. Gömlek No: 90.

EK

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

doi

